

Kapitola 10

Balkánský rozměr české zahraniční politiky

Tomáš Dopita

Tato kapitola nejprve představuje konceptuální východiska a politický kontext, a to zejména geopolitický kontext a dlouhodobou českou podporu evropské integrace západního Balkánu, ale také základní problémy, se kterými se česká zahraniční politika vůči zemím Balkánského poloostrova dlouhodobě potýká. Následující část kapitoly uvádí hlavní události, jež ovlivnily agendu české zahraniční politiky vůči zemím Balkánského poloostrova, jmenovitě vývoj v evropské politice, postup v normalizaci vztahů mezi Srbskem a Kosovem a řešení sporu společnosti ČEZ s Albánií. Následuje analýza mediálního kontextu a závěrečné shrnutí.

BALKÁNSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Česká zahraniční politika se ve své balkánské dimenzi týká skupiny zemí rozdělené hranicemi EU i NATO, dvou důležitých multilaterálních organizací. Z tohoto geopolitického rozdělení vyplývají dvě základní dynamiky české zahraniční politiky vůči zemím Balkánského poloostrova. Na jedné straně jsou Řecko, Rumunsko, Bulharsko a nově i Chorvatsko, které již jsou členy EU i NATO a se kterými čeští aktéři rozvíjí partnerské vztahy v rámci těchto organizací. Ve vztazích ke druhé skupině zemí, tedy Albánii, Bosně a Hercegovině, Srbsku, Kosovu, Černé Hoře a Makedonii, jsou instituce EU (a do jisté míry i NATO) také důležité, nejde zde však až tolik o vztah partnerství, ale o více hierarchický vztah k zemím ležícím za hranicí společenství EU, často také souhrnně nazývaným prostřednictvím politické kategorie „západní Balkán“. Země západního Balkánu či jihovýchodní Evropy jsou v dokumentech Ministerstva zahraničních věcí ČR označovány za přirozenou součást euroatlantického pros-

toru, a jejich integrace do EU i NATO je podporována i s odkazem na dlouhodobou bezpečnost, stabilitu a prosperitu České republiky jako takové.¹ V souvislosti s tím můžeme chápat jednu ze zřetelných dlouhodobých priorit české zahraniční politiky, a sice odstraňování výše zmíněného geopolitického rozdělení Evropy cestou *integrace* západního Balkánu do euroatlantických institucí. Česká republika v tomto smyslu pokračuje v rozvíjení svých diplomatických kapacit na západním Balkáně. Kupříkladu, v nedávné době došlo k povýšení konzulárního jednatele v Černé Hoře (Podgorica) na velvyslanectví pod vedením *chargé d'affaires ad interim* Petra Šmejkal (již od listopadu 2013). Během roku 2014 vyslala také Česká republika na ambasádu v Srbsku nového zemědělského diplomata, který by zde měl pomáhat českým firmám při vývozu zemědělských a potravinářských komodit.

Priorita integrace západního Balkánu se promítla i do programového prohlášení vlády České republiky, která byla v lednu 2014 ustavena na základě nově vzniklé koalice ČSSD, ANO a KDU-ČSL. Konkrétně vláda ve svém prohlášení uvedla, že klade důraz „na rozšiřování Evropské unie zejména o státy západního Balkánu po splnění podmínek ze strany kandidátských zemí“.² Z faktu, že rozšiřování EU o státy západního Balkánu je v programovém prohlášení vlády zmíněno, lze usuzovat, že vláda Bohuslava Sobotky, narozdíl od vlád Jiřího Rusnoka (2013/2014), Jana Fišera (2009/2010) a dvou vlád Mirka Topolánka (2006/2007, 2007/2009),³ přikládá této zahraničněpolitické agendě určitou důležitost. Současně s tím přímý důraz na splnění podmínek pro vstup činí formulaci v novém programovém prohlášení poněkud přísnější vůči kandidátským zemím, než tomu bylo v programovém prohlášení vlády Petra Nečase (2010),⁴ a daleko přísnější, než tomu bylo v programovém prohlášení vlády Jiřího Paroubka (2005),⁵ které se integrací západního Balkánu také krátce zabývaly.

Ve vztahu k základní kategorizaci způsobů jednání v zahraniční politice využívané v této publikaci je možné argumentovat, že dosavadní chování aktérů české zahraniční politiky týkající se Balkánu (viz předchozí ročenky) se rozvíjelo do značné míry v souladu s výše představenou prioritou integrace. Specificky, v rámci *proaktivní* podpory euroatlantické integrace západního Balkánu čeští aktéři dlouhodobě *spolupracovali* nejen s dotčenými zeměmi, např. prostřednictvím rozvojové a transformační spolupráce s Bosnou a Hercegovinou, Srbskem a Kosovem, ale také se zeměmi v rámci EU či NATO, které mají podobný postoj. V poslední době šlo zejména o snahu o *vytváření společné politiky* s partnery z Visegrádské skupiny, ale i s některými dalšími zeměmi, např. Slovinskem. Ve vztahu k Bosně a Hercegovině se Česká republika také *proaktivně* zapojovala do doposud neúspěšných pokusů o *mediaci* sporu o vnitřní uspořádání této země.

Ve své podpoře euroatlantické integrace západního Balkánu se čeští aktéři ale také museli *adaptovat* na politiku některých zemí EU, které jsou k procesu přibližování se západního Balkánu k EU rezervovanější, jako jsou např. Německo či Nizozemsko. Čeští aktéři se také museli vyrovnávat s postoji Řecka, Rumunska, Bulharska či Chorvatska, jež mají s jednou či vícero zeměmi západního Balkánu komplikované sousedské vztahy. V tomto ohledu je prozatím nejviditelnější spor o název Makedonie, kvůli kterému Řecko již dlouho blokuje integraci Bývalé jugoslávské republiky

Makedonie⁶ do NATO a EU. Česká republika se doposud, stejně jako i ostatní členské státy EU, pouze *reaktivně adaptovala* na *odpor* Řecka vůči euroatlantickým ambicím Makedonie.

V neposlední řadě se protagonisté české politiky vůči západnímu Balkánu museli vyrovnávat i s výraznými nesoulady mezi sebou samými. Zásadní kontroverzí je otázka nezávislosti Kosova dlouhodobě *polarizující* jak české aktéry, tak i mezinárodní společenství v nejšířším slova smyslu. V posledních letech se navíc vynořil i specifický český problém, spojený s *reakcí* České republiky na problémy české státní společnosti ČEZ v regionu jihovýchodní Evropy, což se nejsilněji projevovalo na vztazích vůči Albánii.

BALKÁNSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Evropská politika

V roce 2014 došlo v evropské politice k projevům dvou výrazných posunů, které mají důležité implikace i pro balkánskou dimenzi české zahraniční politiky. Tyto posuny naznačují na jedné straně větší rezervovanost vůči další rychlé integraci států západního Balkánu do společných institucí EU, ale na straně druhé také větší angažovanost co se týče posílení dlouhodobé stability a vlivu EU v této oblasti.

Větší rezervovanost vůči dalšímu rychlému rozšiřování o země západního Balkánu je čitelná ze strany nové Evropské komise, která byla postavená na výsledcích voleb do Evropského parlamentu v květnu 2014 a začala úřadovat od listopadu 2014. Jean-Claude Juncker, nový předseda Komise, ve svých politických zásadách publikovaných 15. 7. 2014 uvedl, že: „*EU si potřebuje odpočinout od rozšiřování, tak aby-
chom mohli konsolidovat to, co bylo dosaženo ve stávající osmadvacítce. Toto je dů-
vod, proč za mého předsednictví stávající vyjednávání budou pokračovat, a zejména
pro západní Balkán bude třeba udržet evropskou perspektivu, ale žádné další rozši-
řování se v následujících pěti letech dít nebude.*“⁷

Junckerův rezervovaný vzkaz vůči kandidátským či potenciálním kandidátským zemím byl přijat mezi prointegračně smýšlejícími aktéry v EU i na západním Balkánu s určitým rozčarováním.⁸ Toto očividné snížení priority však jednoznačně odpovídalo posunu evropského veřejného mínění, jež bylo v posledních letech poměrně výrazně proti dalšímu rozšiřování EU.⁹ Podobnou dynamiku, tedy citlivost k veřejnému mínění v některých zemích EU, je ale možné chápat i jako jednu z hlavních příčin *ne-
jednání* na úrovni Rady EU, když Bulharsko a Rumunsko ještě nebyly integrovány do schengenského prostoru, i když k tomu tyto země již několik let dle Evropské komise jsou technicky připravené.

Změna Komise byla doprovázena i změnami na dvou postech důležitých pro evropskou politiku vůči západnímu Balkánu. Catherine Ashtonová byla na pozici Vysoké představitelky EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku nahrazena Federicou Mogheriniovou a Štefan Füle, dosavadní komisař pro rozšiřování a evropskou politiku sousedství, byl nahrazen Johannesem Hahnem, jehož portfolio ale nyní nese

název „Evropská sousedská politika a vyjednávání o rozšiřování“. Tato změna v označení portfolia může být chápána i jako projev deprioritizace rozšiřovací agendy ze strany nové Komise.

Druhá výrazná změna v evropské politice vůči západnímu Balkánu je konstitutivně spojena s celkovou změnou v geopolitickém chápání vztahu EU a Ruska. Oproti větší rezervovanosti k dalšímu rozšiřování popsané výše přináší naopak změna vztahů EU a Ruska vyšší angažovanost EU i Ruska jako geopolitických aktérů v regionu jihovýchodní Evropy. Tato změna může být brána jako jeden z důvodů, proč nakonec došlo v prosinci 2014 ke zrušení stavby plynovodu Southstream, který měl vést plyn z Ruska do Bulharska, a pak dále přes Srbsko a Maďarsko do Rakouska, a také přes Řecko do Itálie. Tento geopolitický posun se však viditelně projevil i ve vztahu Ruska a EU vůči Bosně a Hercegovině. Na jedné straně Rusko začalo při jednáních Rady pro implementaci míru, *ad hoc* mezinárodní instituce zřízené pro dohled nad naplňováním Daytonské mírové dohody z roku 1995, zpochybňovat a odmítat samozřejmou prioritizaci evropské integrace Bosny a Hercegoviny, která byla doposud v této instituci praktikována.¹⁰ Z podobných důvodů se Rusko v listopadu 2014 zdrželo v Radě bezpečnosti OSN při hlasování o prodloužení mise EUFOR v Bosně a Hercegovině.¹¹ Na druhou stranu, EU začala dělat v návaznosti na německo-britskou iniciativu z listopadu 2014, kterou ostatní členské státy včetně České republiky *přijaly*, vůči Bosně a Hercegovině vstřícná gesta ve smyslu možné aktivace Dohody o stabilizaci a přidružení.¹² Aktivace této dohody byla doposud ze strany EU blokována pro neplnění podmínek, zejména pro neimplementaci rozsudku Evropského soudního dvora v případě Sejdić a Finci versus Bosna a Hercegovina z roku 2009. Uvedení Dohody o stabilizaci a přidružení v platnost by pro Bosnu a Hercegovinu znamenalo možnost podání přihlášky do EU v blízké budoucnosti, a to i bez okamžitého řešení diskriminačního nastavení volebního systému v této zemi.

Větší angažovanost na úrovni EU se začala projevovat na konci roku 2014 i ve vztahu ke sporu Řecka s Republikou Makedonie, což je problém, který byl na evropské úrovni po dlouhou dobu opomíjen. Na konci roku 2014 v tomto smyslu byla prostřednictvím pracovního výboru pro západní Balkán při Radě EU v Bruselu vytvořena *společná iniciativa* skupiny 15 států (Rakousko, Belgie, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Irsko, Chorvatsko, Maďarsko, Litva, Malta, Nizozemsko, Polsko, Švédsko a Slovinsko, skupina má i neformální podporu Velké Británie, Itálie a Lotyšska) podporujících zahájení přístupových rozhovorů s Makedonií a prosazujících substantivní diskusi o přístupu EU k této zemi. Česká republika Makedonii na její cestě do EU i NATO dlouhodobě politicky podporuje, což prezident Miloš Zeman i premiér Bohuslav Sobotka osobně potvrdili prezidentovi Makedonie Đorge Ivanovovi, který do Prahy zavítal na státní návštěvu v únoru 2014. Také staronový premiér Makedonie Nikola Gruevski slyšel od premiéra Sobotky slova podpory při své návštěvě v ČR v říjnu 2014, a to i navzdory stále více se komplikující situaci v Makedonii, kde opozice začala bojkotovat parlament a další státní instituce.¹³

Specifická je v tomto ohledu pozice Srbska a Makedonie, jež se nepřipojily k sankcím EU vůči Rusku, i když k tomu jako kandidátské státy byly EU vyzvány.

Tato situace by mohla, kromě jiného, vést k silnému zvýšení vývozu zemědělských a potravinářských produktů těchto zemí do Ruska.¹⁴

Normalizace vztahů mezi Kosovem a Srbskem a česká zahraniční politika

Klíčovým procesem ovlivňujícím vztahy mezi Kosovem a Srbskem, jakožto i situaci v jihovýchodní Evropě, je tzv. normalizace vztahů mezi Srbskem a Kosovem nastartovaná dohodou z dubna 2013, o které také informovala příslušná kapitola v ročence 2013. Tato dohoda, která byla zprostředkována Evropskou službou pro vnější činnost pod vedením vysoké představitelky Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku C. Ashtonové a podepsána premiéry Srbska a Kosova, Ivicou Dačićem a Hashimem Thaçim, zejména formuluje zásady samosprávy srbské menšiny v Kosovu. V dohodě se ale také, kromě bodů týkajících se místní samosprávy, policie, soudnictví, a dalších, obě strany zavázaly, že nebudou „blokovat, ani podněcovat ostatní k blokování, postupu druhé strany na jejich cestě k EU“.¹⁵

Tato dohoda se stala základem pro následné otevření vyjednávání o Stabilizační a asociační dohodě EU s Kosovem v říjnu 2013 i pro otevření vyjednávání o členství Srbska v EU v lednu 2014. Postup v evropské integraci Srbska i Kosova byl přímo provázán s implementací dohody. Zároveň také došlo ke kvalitativnímu posunu na úrovni regionální spolupráce. Specificky, Kosovo se mohlo, díky souhlasu Srbska, začít již v roce 2013 účastnit práce v Radě pro regionální spolupráci se sídlem v Sarajevu,¹⁶ tedy v následnické organizaci po Paktu stability pro jihovýchodní Evropu. Toho bylo dosaženo také díky přeznačení vnitřní struktury této organizace, kdy označení „člen“ ustoupilo označení „účastník“ rady.¹⁷ Kosovský zástupce také, spolu se srbským a dalšími, participovali na konferenci o evropské perspektivě států západního Balkánu organizované pod záštitou německé kancléřky Angely Merkelové na konci srpna 2014.¹⁸ Na březen následujícího roku pak začala být plánována konference v Prištině týkající se budování dopravních sítí, a to ve formátu „západobalkánské šestky“, tedy za účasti jak Srbska, tak i Kosova.

Toto zkvalitnění spolupráce v regionu jihovýchodní Evropy viditelně ovlivnilo i českou zahraniční politiku na úrovni spolupráce ve V4. Již v listopadu 2011 byla, během českého předsednictví, na pravidelném setkání ministrů zahraničních věcí Visegrádské skupiny s jejich protějšky ze západního Balkánu, poprvé vyslovena myšlenka vytvoření „západobalkánského fondu“, založeného na modelu a principech fungování Mezinárodního visegrádského fondu.¹⁹ Ovšem až v roce 2014 se podařilo během slovenského předsednictví V4 (7/2014–6/2015) završit proces získávání podpory všech šesti zemí západního Balkánu. Účast Srbska se podařilo získat právě na základě výše zmiňovaného modelu spolupráce „účastníků“, ustaveného v Radě pro regionální spolupráci. Tak mohlo být na konci října 2014 na úrovni V4 oznámeno, že fond opravdu bude založen.²⁰ Dle předběžných informací z MZV bude mít fond sídlo v Tiraně, bude hospodařit s počátečním příspěvkem 30 tis. EUR ročně od jednotlivých účastníků a bude se zaměřovat na regionální a přeshraniční spolupráci nevládních partnerů vždy nejméně ze tří západobalkánských států.²¹ Visegrádská skupina bude fondu nadále poskytovat expertní podporu týkající se detailů založení fondu. Vznik fondu za

těchto či podobných podmínek by představoval krok k další institucionalizaci spolupráce zemí západního Balkánu.

Srbsko bylo v roce 2014, tak jako v předchozích letech, pro Českou republiku nejdůležitějším bilaterálním partnerem ze všech zemí současné západobalkánské šestky. Intenzivní styky byly rozvíjeny na úrovni ministerstev zahraničních věcí, vnitra, zemědělství, životního prostředí i dalších českých státních i nestátních institucí. Současně s tím však legitimita Kosova a vztahy České republiky s tímto státem zůstaly velmi kontroverzní a vývoj směrem k normalizaci vztahů mezi Srbskem a Kosovem a k posilování regionální spolupráce v rámci západního Balkánu prozatím nebyl na české vnitropolitické úrovni reflektován.

Stejně jako dříve, i v roce 2014 český prezident nejmenoval českého velvyslance v Kosovu a nepřijal velvyslance Kosova v Praze, a české diplomatické styky s Kosovem proto zůstaly na úrovni *chargé d'affaires*. Během své dubnové návštěvy v Srbsku prezident Zeman pro novináře promluvil následujícím způsobem: „*Zastávám názor; že Kosovo, které řada zemí neuznala, je, jemně řečeno, velmi podivný stát. Stát se silným vlivem narkomafií.*“²² V poslanecké sněmovně pak v roce 2014 vedl odmítavý postoj vůči Kosovu k třinásobnému přerušení jednání o ratifikaci smlouvy o zamezení dvojímu zdanění a zabránění daňovému úniku, podepsané v listopadu 2013 vedoucím českého zastupitelského úřadu v Prištině a kosovským ministrem financí. Při projednávání této smlouvy, jež jinak byla odsouhlasena jak Senátem, tak i Zahraničním výborem Poslanecké sněmovny PČR, odpůrci jejího přijetí zpochybňovali legitimitu Kosova jako samostatného státu²³ i ústavnost českého uznání nezávislosti Kosova z dubna 2008.²⁴ Poslanec Jaroslav Foldyna (ČSSD) spojoval otázky samostatnosti Kosova s aktuální krizí na Ukrajině a také připodobnil uznání samostatnosti Kosova k hypotetickému uznání mnichovské dohody z roku 1938. Poukazoval na to, že tyto záležitosti jsou si z hlediska mezinárodního práva podobné, a že by tedy Česká republika měla užívat stejná morální i právní kritéria pro jejich hodnocení. Poslanec Foldyna se také ve vztahu k ratifikaci této smlouvy o dvojím zdanění dovolával ideje československého státu, odkazu Tomáše Garriqua Masaryka, jakožto i principu „přátelství mezi národy“. Poslanec Vojtěch Filip (KSČM) projevil názor, že přijetí této smlouvy o dvojím zdanění zhorší postavení České republiky nejen v Srbsku, ale také v Chorvatsku, Makedonii a Bosně a Hercegovině.²⁵

Argumenty, které byly pro uzavření této smlouvy na půdě Poslanecké sněmovny formulovány zástupci vlády, tedy ministry Andrejem Babišem a Richardem Brabcem, se soustředily na fakt, že v Kosovu působí české subjekty, jejichž ekonomické zájmy by měla navrhovaná dohoda zaštitit. Diskuse o smlouvě tak dostala rámeček konfliktu mezi „morálkou“ na straně jedné a „českými ekonomickými zájmy“ na straně druhé, což působí na jedné straně anachronicky a na druhé straně zploštěle. Není zde totiž reflektován výše představený vývoj ve vztazích mezi Srbskem a Kosovem, ani ohled na implikace, které česká politika vůči Kosovu přináší pro stabilizaci a evropskou integraci Kosova, Srbska i celého západního Balkánu. Tedy, i když je evropská integrace západního Balkánu dlouhodobou oficiální prioritou české zahraniční politiky, přesto tato priorita nebyla při výše nastíněné diskusi na půdě Poslanecké sněmovny PČR nikterak zohledněna.²⁶

V nastávající agendě české zahraniční politiky vůči Srbsku a Kosovu budou jistě důležité právě záležitosti týkající se evropské integrace obou zemí. Ve vztahu k vyjednávání o vstupu se Srbskem některé státy, např. i Česká republika, podporují otevření některé z méně politicky citlivých kapitol, tak, aby vyjednávání započala nejen oficiálně, ale i prakticky. Nicméně, jiné státy EU, a zejména Německo, trvají na tom, aby první byly otevřeny právě ty „těžké“ kapitoly, tedy kapitoly o soudnictví (23), justici (24) a o normalizaci vztahů s Kosovem (35). Tato politicky citlivá témata však během celého roku 2014 nebyla přímo řešena, a to také kvůli tomu, že v Srbsku se v březnu konaly předčasné volby, na které navazovaly předčasné volby v červnu v Kosovu, po kterých byla vláda sestavena až v prosinci. Ve výsledku nebyla během roku 2014 se Srbskem otevřena žádná vyjednávací kapitola.

Podobně jako Srbsko, i Kosovo čekalo během roku 2014 na další posun ve svých vztazích s EU. Při obnovování mise EULEX v Kosovu od července 2014 došlo k podstatnému snížení mezinárodních účastníků mise, ale mandát mise zůstal poměrně silný.²⁷ V červnu 2014 také došlo k formálnímu ukončení vyjednávání o Dohodě o stabilizaci a přidružení mezi EU a Kosovem, tato smlouva ale v roce 2014 nebyla uvedena v platnost. Toto zdržení je spojeno s tím, že smlouvu bude za EU uzavírat Evropská komise, přičemž stále probíhá řešení kompetenčních a procedurálních otázek týkajících se tohoto aktu. Konečně, Kosovo stále čeká na dokončení procesu liberalizace vízového režimu s EU, který začal již v lednu 2012. Tento krok však v současnosti nemá politickou podporu vícero členských států EU (např. Německo, Nizozemsko, Belgie, Lucembursko), a to zejména z obav o nárůst migrace.

Ve výsledku lze zhodnotit, že během roku 2014 v rámci české zahraniční politiky docházelo k dalšímu *rozvoji spolupráce* se Srbskem, ale také docházelo k *ignorování* či *nezájmu* o proces normalizace vztahů mezi Srbskem a Kosovem. Také ve spojitosti s tímto ignorováním či nezájmem pak dále docházelo k prohlubování *polarizace* názorů na uznání samostatnosti Kosova, což se projevilo i *politizací* ratifikace smlouvy o dvojím zdanění s Kosovem v nově ustavené Poslanecké sněmovně. Výsledkem bylo *de facto nejednání* České republiky vůči Kosovu v této věci.

Řešení sporu ČEZ s Albánií a česká zahraniční politika

V roce 2005 společnost ČEZ zahájila svou zahraniční expanzi akvizicemi v Bulharsku a Rumunsku a v roce 2009 vstoupila i do Albánie. V těchto zemích společnost ČEZ narážela na problémy, kterým se věnovaly i předchozí kapitoly ročenek věnovaných balkánské dimenzi české zahraniční politiky. Tyto problémy pokračovaly i v roce 2014, a ve vztahu k Albánii se staly základem pro silnou reakci českých zahraničních aktérů.²⁸

ČEZ v roce 2009 v Albánii koupila distribuční společnost, nad kterou však albánské instituce na počátku roku 2013 převzaly kontrolu. V květnu 2013 ČEZ podala kvůli této věci návrh na mezinárodní arbitráž, spor však byl ukončen dohodou ČEZ s albánskými institucemi zveřejněnou 24. 6. 2014, kdy byla ČEZ poskytnuta záruka, že jí bude do roku 2018 vyplaceno 100 mil. EUR jako náhrada za vzniklé škody. Ve stejný den Albánie obdržela rozhodnutím Rady EU pro všeobecné záležitosti status kandidáta pro vstup do EU. Nejen datum totožné pro udělení kandidátského statusu

Albánii a uzavření dohody mezi ČEZ a Albánií, ale i veřejné projevy premiérů Nečase²⁹, Rusnoka³⁰, i Sobotky³¹ dávají vědět, že zástupci České republiky dlouhodobě využívali hrozby zablokovat proces evropské integrace Albánie právě pro řešení problémů firmy ČEZ v Albánii. Tato instrumentální politika nakonec dosáhla svého cíle.

Český stát vlastní téměř 70 % skupiny ČEZ, proto z utilitárního hlediska „českého daňového poplatníka“ může být dosažení dohody chápáno pozitivně. Jako problematická se však tato dohoda může jevit, pokud vezmeme v potaz dosavadní dlouhodobou prioritu české zahraniční politiky, tedy podporu integrace západního Balkánu do EU. Doposud čeští aktéři na úrovni EU zastávali principiální postoje, když argumentovali, že bilaterální spory by neměly být propojovány s procesem integrace a rozšíření, tak jako se tomu dělo např. mezi Slovinskem a Chorvatskem, a jak tomu stále je mezi Řeckem a Makedonií. V případě sporu ČEZ s Albánií se však čeští aktéři chovali přesně tím způsobem, který byl z české strany dříve kritizován. Toto nadřazení utilitárního ekonomického hlediska principům integrace bylo konzistentní za tří rozdílných českých vlád a vpravdě nevyvolalo téměř žádnou vnitropolitickou diskusi a kritiku. Tyto skutečnosti naznačují, že tento postoj byl sdílený napříč celým politickým spektrem.

Během české roztržky s Albánií, která se stupňovala více než dva roky, se bilaterální vztahy mezi oběma zeměmi blížily k příslovečnému bodu mrazu. Po „výměnném obchodu“ v červnu 2014 se však obě strany snažily tuto situaci vylepšit. Na počátku listopadu předseda Poslanecké sněmovny Jan Hamáček navštívil Tiranu, kde jednal se svým protějškem Ilirem Metou, prezidentem Bujarem Nishanim i ministerským předsedou Edi Ramou. Při této cestě česká delegace ujistila albánské představitele o české podpoře evropských ambicí Albánie, vyjádřila vůli na navýšení vzájemných návštěv na všech úrovních a nabídla sdílení zkušeností s integračním procesem.³² Na tuto pracovní cestu navázalo i setkání premiérů Sobotky a Ramy během třetí konference Číny s 16 státy střední a východní Evropy, jež se konala v prosinci v Bělehradě. Také začala být plánována návštěva albánského ministra zahraničních věcí i premiéra v České republice v následujícím roce.³³

Během roku 2014 tedy aktéři české zahraniční politiky *kladli aktivní odpor v re-akci* na chování albánských institucí vůči společnosti ČEZ, když využívali postavení České republiky jako členského státu EU, který může vetovat unijní rozhodování o rozšiřování. Albánská strana nakonec přistoupila na tuto českou politiku a krize v česko-albánských vztazích se zdá být již překonána. Je však možné, že v důsledku tohoto chování aktéři české zahraniční politiky ztratili na důvěryhodnosti jako principiální zastánci rozšiřování EU na západní Balkán.³⁴

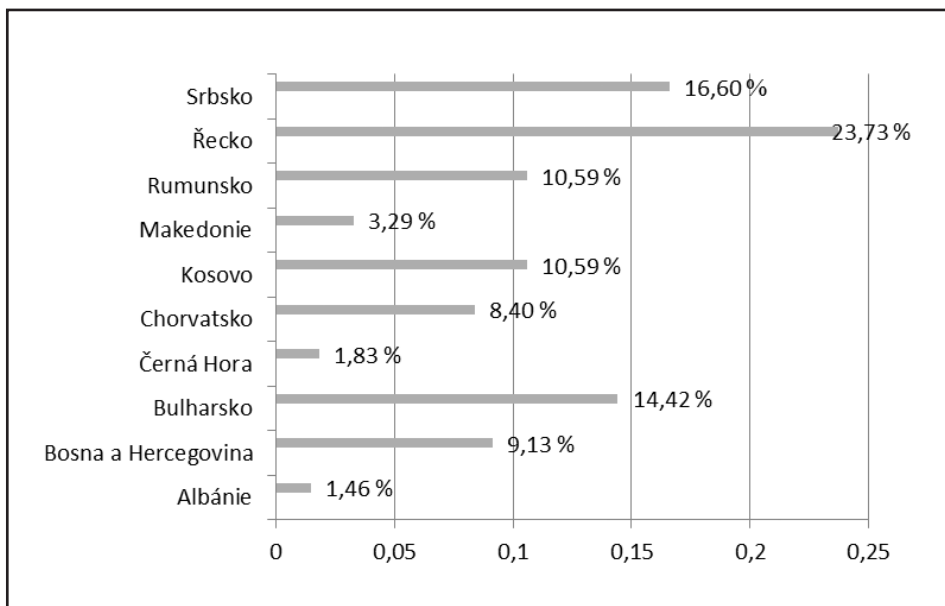
BALKÁNSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRAIČNÍ POLITIKY VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTŘEDÍ

Cílem této části je, podobně jako je tomu v obecné kapitole o mediálním kontextu české zahraniční politiky (viz *Mediální kontext české zahraniční politiky*), identifikovat a pojmenovat základní charakteristiky českého zpravodajství o zahraničněpoli-

tických událostech, a to specificky ve vztahu k zemím Balkánského poloostrova. Výchozím souborem dat pro analýzu je souhrn zpráv České tiskové kanceláře (ČTK) týkajících se zemí ležících na Balkánském poloostrově (kromě Turecka) za rok 2014.³⁵ Analýza se zaměřuje na určení podílu jednotlivých zemí na zpravodajství, jež se týká Balkánského poloostrova, a na identifikaci základních témat, kterým se zprávy věnovaly. Toto by mělo naznačit, jakými způsoby byly tyto země zobrazovány v českém mediálním prostoru a také jak pozornost médií (ne)korespondovala s jednotlivými tématy české zahraniční politiky, identifikovanými výše. Tato sekce také bude moci sloužit jako základ pro analýzu dlouhodobých trendů, pokud bude mediální kontext balkánského rozměru české zahraniční politiky v následujících letech analyzován obdobným způsobem.

Podíl jednotlivých zemí na zprávách týkajících se Balkánu je níže představen prostřednictvím grafu. V tomto ohledu je zajímavé zmínit, že zpravodajství ČTK se nejvíce věnovalo Řecku, a to zejména ve vztahu k finančním a ekonomickým potížím této země, které se silně promítaly do řecké domácí politiky i do evropské politiky týkající se eurozóny. České zahraniční politiky vůči Řecku se však tato témata přímo netýkají, ta se zaměřuje zejména na vzájemný obchod a turismus. Současně však platí, že zpravodajství ČTK se v roce 2014 ze všech sledovaných zemí nejméně věnovalo Albánii, která však v české zahraniční politice v roce 2014 figurovala v poměrně významné roli (viz výše).

Graf 1:
Podíl jednotlivých zemí na zprávách týkajících se Balkánu (výběr ČTK)

Hlavním tématem, které rozebíraly zprávy ČTK ve vztahu ke všem vybraným zemím, byla problematika drogové kriminality, a to v kontextu zadržení drog, zadržení stíhaných osob, nebo policejní spolupráce. Úloha Ruska byla ve zprávách zmiňována u všech zemí kromě Albánie, což platí i o tématu války. O problematice národnostních sporů či menšin bylo psáno ve spojitosti se všemi zeměmi, kromě Černé Hory. Problematika korupce byla zmiňována ve zprávách o všech zemích, kromě zpráv o Albánii a Řecku. U všech zemí kromě Kosova a Černé Hory byla řešena problematika migrace či uprchlictví. Specifická témata zpravodajství týkající se jednotlivých zemí jsou shrnuta v následující tabulce.

Tabulka 1:
Specifická témata zpravodajství o jednotlivých zemích
(výběr ČTK)

Albánie	Srbsko, Kosovo, spor ČEZ
Bosna a Hercegovina	záplavy a česká pomoc, politická situace, snahy komisaře Füleho, volby, islamisms, válečné zločiny, arbitráž ČEZ (Gacko), cenzus, česká kulturní stopa, muzeum Gavrila Principa
Bulharsko	problémy ČEZ, South Stream, volby a politická nestabilita, vojenská cvičení NATO, islamismus, problémy bankovního sektoru, export českých firem
Černá Hora	válečné zločiny, ekologie, pochod hrdosti, NATO
Chorvatsko	prezidentské volby, infrastrukturní projekty, investiční příležitosti, Srbsko, válečné zločiny, evidence tržeb, chorvatské muzeum v Jevišovce, záplavy, turismus, recese
Kosovo	politická situace a volby, Srbsko, islamismus, obchod s orgány, korupce v EULEX a role české žalobkyně Jaroslavy Novotné, Češi v EULEX a situace v Kosovské Mitrovici, smlouva o dvojím zdanění, poštovní systém
Makedonie	spor s Řeckem, politická situace, volby
Rumunsko	volby, energetika, situace ČEZ, spolupráce v rámci NATO, pohyby na místním trhu pohonných hmot a místní výrobní kapacity
Řecko	politický a ekonomický život poznamenaný krizí, jednání mezi řeckými zástupci a zástupci EU a MMF, ekonomická spolupráce českých a řeckých subjektů, spor s Makedonií
Srbsko	Kosovo, Albánie, Chorvatsko, volby, povodně a česká pomoc, válečné zločiny, české investice, infrastrukturní projekty, pochod hrdosti

ZÁVĚR

Tato kapitola poukazuje na podstatné proměny v balkánském rozměru české zahraniční politiky v roce 2014. Čeští aktéři sice obecně pokračovali v *proaktivní* podpoře euroatlantické *integrace* západního Balkánu, ale *reaktivní* podmínění souhlasu s udělením statusu kandidáta pro členství v EU Albánii náhradou škody ze strany Albánie ve prospěch společnosti ČEZ signalizuje lehkost, s jakou se aktéři české zahraniční politiky jsou schopni posunout z pozic proevropského idealismu směrem k instrumentálnímu ekonomickému pragmatismu. V roce 2014 také docházelo k *ignorování* či *nezájmu* o proces normalizace vztahů mezi Srbskem a Kosovem, což přispívalo k prohlubování *polarizace* názorů na uznání samostatnosti Kosova, a to zejména mezi vládou a MZV na straně jedné a Poslaneckou sněmovnou a prezidentem na straně druhé. To se projevilo zejména *politizací* ratifikace smlouvy o dvojím zdanění s Kosovem v nově ustavené Poslanecké sněmovně, což vedlo k *nejednání* České republiky vůči Kosovu v této věci. Aktéři české zahraniční politiky se v roce 2014 navíc museli *reaktivně adaptovat* na deprioritizaci politiky rozšiřování ze strany Evropské komise, ale také *přijali* změnu podmínek pro aktivaci Dohody o přidružení a stabilizaci Bosny a Hercegoviny, prosazenou na úrovni Rady EU na základě britsko-německé iniciativy. Konečně, čeští aktéři učinili na úrovni pracovního výboru pro západní Balkán Rady EU kroky pro *vytváření společné politiky* týkající se evropské integrace Makedonie. Analýza mediálního kontextu pak poukázala na základní obrysy mediální reprezentace balkánských zemí prostřednictvím zpráv ČTK. Vývoj v těchto i dalších oblastech balkánského rozměru české zahraniční politiky bude zájímavé sledovat i nadcházejících letech.

Poznámky

- ¹ Česká zahraniční politika a region západního Balkánu. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Odbor států jižní a jihovýchodní Evropy, 2013. On-line: www.mzv.cz/file/958190/Ceska_zahranicni_politika_a_region_zapadniho_Balkanu.pdf; *Koncepce zahraniční politiky České republiky*. Ministerstvo zahraničních věcí, schváleno vládou ČR dne 20. 7. 2011.
- ² Vláda ČR: *Programové prohlášení vlády Bohuslava Sobotky*. On-line: www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni-vlady-cr-115911/.
- ³ Vláda ČR: *Přehled vlád ČR i jejich programových prohlášení*. On-line: www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/.
- ⁴ Vláda ČR: Viz: „*V oblasti zahraniční politiky EU považuje vláda za prioritní silnou transatlantickou vazbu, vztahy se zeměmi východní Evropy (s důrazem na politiku Východního partnerství) a západního Balkánu (zejména integraci zemí regionu do EU) a podporu demokracie a lidských práv ve světě. Velký význam přikládá vláda též rozšiřování EU, za podmínky zachování stávajících kritérií pro vstup.*“ On-line: www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf.
- ⁵ Viz: „*[Vláda] [p]ovažuje za důležité další rozšiřování Evropské unie, zejména na západní Balkán.*“ On-line: www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/jiri-paroubek/Programove-prohlaseni-vlady-Jiriho-Paroubka_1.pdf.

- ⁶ Česká republika ve svých bilaterálních vztazích používá název Makedonie či Makedonská republika, ale na multilaterální úrovni je na základě dohody z roku 1995 využíván název Bývalá jugoslávská republika Makedonie.
- ⁷ Juncker, Jean-Claude: *A New Start for Europe: My Agenda for Jobs, Growth, Fairness and Democratic Change – Political Guidelines for the next European Commission*.
- ⁸ Například komentář Floriana Biebera, 4. 9. 2014. On-line: fbieber.wordpress.com/2014/09/04/enlargement-delayed-a-new-commission-without-an-enlargement-commissioner/.
- ⁹ To je zřejmé při pohledu do výzkumů veřejného mínění v rámci takzvaného „Eurobarometru“. Viz zejména European Commission, Eurobarometer 80, 2013, European Commission, Eurobarometer 66, 2006, na toto téma také více v Makul, Anes (2014): *Can the European Public Block the Enlargement to the Western Balkans?*
- ¹⁰ Například *Communiqué of the Steering Board of the Peace Implementation Council*, Peace Implementation Council Steering Board, 10. 12. 2014. On-line: www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=48910.
- ¹¹ UN, Security Council, Adopting Resolution 2183 (2014), Renews European Union-led Multinational Stabilization Force in Bosnia and Herzegovina for 12 Months, 11. 11. 2014. On-line: www.un.org/press/en/2014/sc11641.doc.htm.
- ¹² Council conclusions on Enlargement and Stabilisation and Association Process (excerpts on Bosnia and Herzegovina), 16. 12. 2014. On-line: europa.ba/News.aspx?newsid=7591 & lang=EN.
- ¹³ Zdroj: ČTK, 25. 2. 2014, 2. 10. 2014.
- ¹⁴ O tom například ČTK, 22. 8. 2014, 28. 7. 2014. Nebo také článek na portálu *Business Standard*. On-line: www.business-standard.com/article/news-ians/macedonia-serbia-not-to-join-eu-sanction-against-russia-114091600065_1.html.
- ¹⁵ Originální text dohody je přístupný na webových stránkách televize RTS. On-line: www.rts.rs/upload/storyBoxFileData/2013/04/20/3224318/Originalni%20tekst%20Predloga%20sporazuma.pdf.
- ¹⁶ Výroční zprávu pro roky 2013–2014 této regionální instituce naleznete on-line: www.rcc.int/pages/75/annual-report-on-regional-cooperation-in-south-east-europe-2013-2014.
- ¹⁷ Rozhovor na MZV ČR, 15. 4. 2015.
- ¹⁸ Více informací o této konferenci viz on-line: www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2014/08/2014-08-28-westbalkankonferenz.html.
- ¹⁹ On-line: www.visegradgroup.eu/calendar/2011/joint-statement-of-the.
- ²⁰ On-line: www.visegradgroup.eu/calendar/2014/visegrad-group-joint.
- ²¹ Rozhovor na MZV ČR, 15. 4. 2015.
- ²² *Zeman: Vyzbrojení kosovské armády by bylo vyzbrojením členů UÇK*. ČTK, 2. 4. 2014.
- ²³ S odkazem na rezoluci Rady bezpečnosti OSN č. 1244.
- ²⁴ S odkazem na usnesení Poslanecké sněmovny z 6. 2. 2008 i s odkazem na postoje českých prezidentů Klause a Zemana.
- ²⁵ Založeno na zápisech projednávání této mezinárodní smlouvy z 20. 3. , 12. 6. a 4. 12. 2014, které jsou k dispozici na stránkách Poslanecké sněmovny pod sněmovním tiskem 123 ze 7. volebního období. On-line: www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7 & t=123.
- ²⁶ Pokud bude smlouva o dvojím zdanění s Kosovem v budoucnu Poslaneckou sněmovnou ratifikována, přiřadí se k 16 již platným dvoustranným smlouvám mezi Českou republikou a Kosovem. Patnáct z těchto smluv Kosovo a ČR sukcedovaly po osamostatnění Kosova. Jedna smlouva, konkrétně readmisní dohoda o zpětném přebírání nelegálně pobývajících osob, byla dojednána v červenci 2011 a ratifikována Parlamentem ČR ještě v téže roce (15. prosince). Podpis pod smlouvu přijal, i přes svůj odmítavý postoj vůči samostatnosti Kosova, tehdejší prezident Václav Klaus.
- ²⁷ On-line: www.eulex-kosovo.eu/.
- ²⁸ Problémy ČEZ vyvolaly i aktivitu českých aktérů ve vztahu k představitelům Bulharska a Rumunska, viz např. *Setkání premiéra Sobotky s premiérem Bulharska Plamenem Orešarským*,

- v Bruselu, 20. 3. 2014. ČTK, 21. 3. 2014. A také návštěva prezidenta Zemana v Rumunsku, květen 2014. ČTK, 21. 5. 2014.
- ²⁹ Vláda ČR: *Premiér Petr Nečas: Odebrání licence ČEZ v Albánii regulačním úřadem vnímám velmi negativně*, 22. 1. 2013.
- ³⁰ *Rusnok: Kandidaturu Albánie do EU bych vetoval. Na vině je spor s ČEZem*. Euractiv.cz. On-line: www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/rusnok-albanie-cezu-zadne-penize-neda-nema-na-to-011396#sthash.2twczQf0.dpuf.
- ³¹ Česko je připraveno blokovat sblížení Albánie s EU kvůli sporu ČEZ. Rozhlas.cz. On-line: www.rozhlas.cz/zpravy/evropskaunie/_zprava/1360382.
- ³² MZV ČR. On-line: www.mzv.cz/tirana/cz/vzajemne_vztahy/kultura/jan_hamacek_na_oficialni_navsteve_v.html.
- ³³ Rozhovor na MZV ČR, 15. 4. 2015.
- ³⁴ Rozhovor na MZV ČR, 15. 4. 2015; Rozhovor v Centre for Eastern Studies, Varšava, 5. 11. 2014.
- ³⁵ Tento materiál byl připraven stážisty ÚMV.